

O'FEST 2017

Hèt Festival voor het Tuinontwerp

voor ontwerpers van tuinen en parken, met onder meer:

- een avondvullend programma over het engagement van ontwerpers,
- het cross over-atelier, waarin kunstenaars en ontwerpers met elkaar aan de slag gaan,
- de presentatie van 'buiten gewone projecten',
- het Sprengpark Atelier: de uitdaging voor tien ontwerpers van borders,
- het Laatste Tuin-symposium, met een keur van sprekers over rituelen en herdenken,
- de Hommage Marathon, met een eerbetoon aan ontwerpers van naam,
- de filosofische wandeling,
- een paneldiscussie over tuinkunst,
- en nog veel meer.

Alle activiteiten vinden plaats in het ACEC-gebouw (naast het CODA Museum), Roggestraat 44 te Apeldoorn. Het gebouw ligt op loopafstand van het centraal station (een stadswandeling van 12 minuten). Er is een parkeergarage aan de overkant van de straat (een dagkaart kost 12 euro).

Kom naar Apeldoorn, in de week van 12 tot 17 juni 2017!

Kijk voor het hele programma op www.ofest.nl.

Reserveer toegangskaarten via info@ontwerpinstituut.nl.

Geïnteresseerd? Lees dan alvast een van de diepte interviews die Peter van Steen voerde met zes sprekers van het festival:

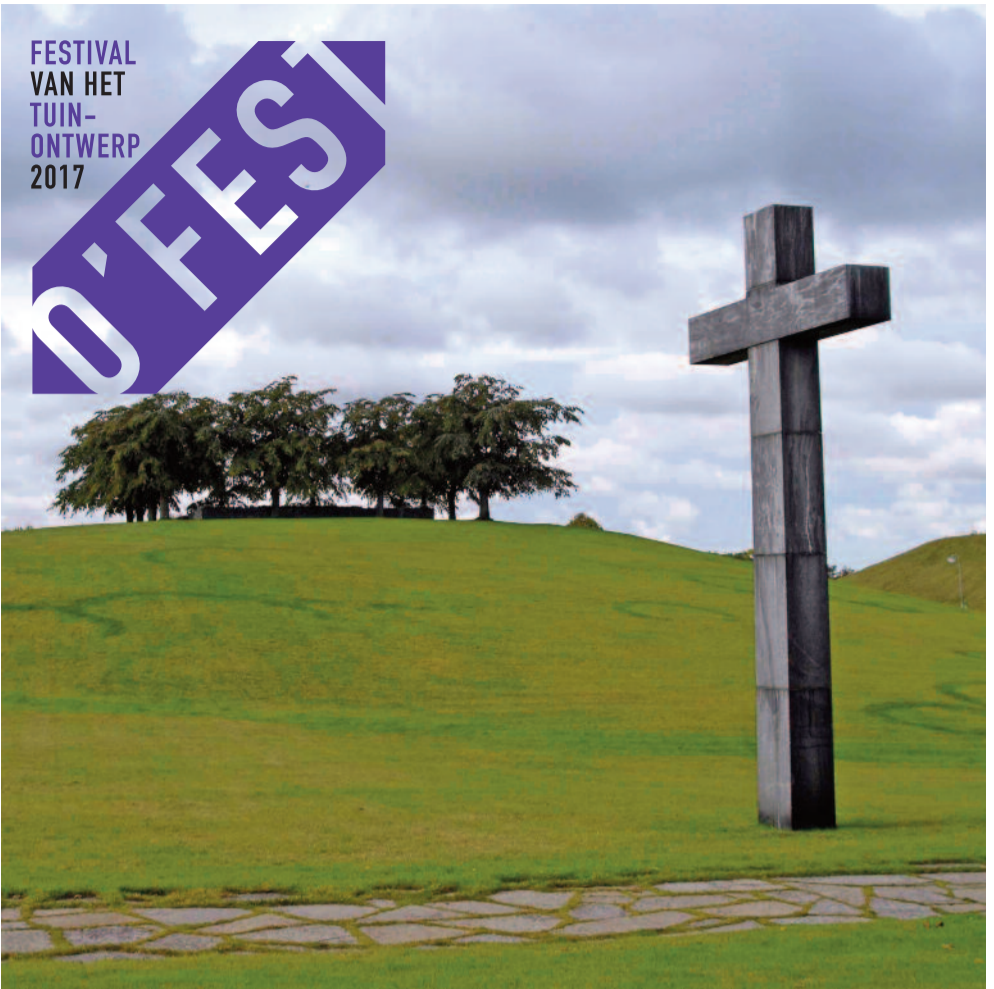
- **Irene Droogleever Fortuyn:** "Wat van boven wordt bedacht, sluit vaak van anderen niet aan."
- **Jacqueline van der Kloet:** Royal Mile krijgt een vervolg in het Sprengpark in Apeldoorn
- **Maarten Doorman:** Romantiek in de Laatste Tuin
- **Paul Geerts:** "Bekijk de tuin opnieuw als een metafoor van het leven"
- **Eric Brinckmann:** Over een opgewekt openstaan voor een veelvoudige wereld
- **Bart Hoes:** OVTP: een nieuwe vereniging voor ontwerpers van tuinen en parken

O'FEST 2017: NIET TE MISSEN!

Het O'FEST 2017 is een initiatief van |het ontwerp instituut|.

FESTIVAL
VAN HET
TUIN-
ONTWERP
2017

O'FEST

Romantiek in de Laatste Tuin

In zijn boek *De romantische orde* schetst filosoof, dichter en essayist prof. dr. Maarten Doorman een ‘episteme’ – dat wil zeggen een geheel aan opvattingen en kennis over de wereld om ons heen – die gestoeld is op de romantiek. Doorman beschouwt de romantiek niet zozeer als een kunststroming, maar veeleer als een wereldbeeld. In zijn boek heeft Maarten Doorman de these uitgewerkt dat de moderne mens in feite nog steeds een kind van die tijd is, dus van de periode rond 1800. Ook onze huidige gedachten over sterven, begraven worden en herdenken passen volgens Doorman in die romantische opvatting. Aan de vooravond van het Laatste Tuin-symposium tijdens het O’FEST 2017 hadden we een gesprek met Maarten Doorman over zijn opvattingen hierover.

Het herdenken van overledenen is vanzelfsprekend niet een puur romantisch fenomeen. Volgens Doorman heeft elke cultuur het herdenken nodig om de eigen identiteit vorm te geven en te prolongeren. “Herdenken is in zekere zin iets van alle tijden”, zegt hij. “Wel wordt vanaf de romantiek onze blik op de geschiedenis belangrijker, in die zin dat wij steeds meer zijn gaan beseffen dat geschiedenis een deel van onze identiteit uitmaakt. Bijvoorbeeld de Tweede Wereldoorlog en onze morele opvattingen op grond van de Holocaust en andere trauma’s zijn een blijvend richtsnoer voor ons. Die gerichtheid op het verleden en ook het idee dat wij dat verleden in ons hebben, is een romantische opvatting die je niet in andere culturen of tijdperken snel zult tegenkomen.” Maarten Doorman wil echter het onderwerp concreter maken en nagaan welke aspecten van sterven en herdenken in het bijzonder met een romantische wereldopvatting hebben te maken.

Fascinerende paradox

“In dit verband is van belang dat in de jaren zestig en zeventig veel rituelen zijn verdwenen”, aldus Doorman. “Er vond een ontkerkelijking plaats en het wantrouwen jegens instituties nam toe. Dit ging gepaard met een enorme individualisering en met het idee dat elk individu zich maximaal moet ontplooiën. In feite is die individualisering een resultaat van de romantiek. Dit betekent ook dat iedereen steeds meer een eigen vorm aan het sterven, begraven en herdenken van zijn naasten wil geven. Maar hier doet zich een fascinerende paradox voor. Op het moment dat mensen doodgaan, hebben ze behoefte aan een ritueel, maar willen ze tegelijkertijd het ritueel zo individueel mogelijk invullen. Het gaat er immers om het unieke van de gestorven persoon te beklemtonen. Een ritueel gaat echter juist niet over het unieke, maar over de herhaling en het onveranderlijke. Die twee staan haaks op

elkaar en geven een spanning die bij elk levenseinde en elke begrafenis of crematie voelbaar is. Die hang naar individuele zelfontplooiing die tekortschiet als mensen doodgaan, kun je een bijproduct van de romantiek noemen.” Volgens Maarten Doorman staat de zaak extra onder spanning omdat de moderne mens niet meer in de onsterfelijkheid van de persoonlijke ziel gelooft. “We geloven wel in de uniciteit van de persoon, maar niet meer in de onsterfelijkheid. Dat is een lastig conflict, dat vroeger door middel van rituelen werd opgelost. Wie stierf werd in of door de kerk begraven, waarbij een ‘receptenboek’ klaarlag van dingen die moesten gebeuren. Daar was geen discussie over, want de kracht van rituelen is juist de herhaling. Dat werkte best goed. Het probleem is nu dat bij een begrafenis of crematie veel te kiezen valt en je weet nooit of de gemaakte keuze ook de juiste is. Mensen hebben het gevoel dat het allemaal arbitrair is wat er gebeurt en voelen zich daarom eerder tekortschieten jegens hun overleden naaste. Dit alles is een consequentie van het feit dat wij romantische mensen zijn geworden.”

Opgaan in de natuur

Op dit punt aangekomen brengt Maarten Doorman het gesprek op landschappen en tuinen. Hij zegt: “In dit alles interesseert het mij, dat mensen wanneer zij hun begrafenis vormgeven, nog altijd het idee hebben dat sterven iets is als het opgaan in iets groters en dus juist als het overstijgen van de individualiteit. Ze moeten daarbij iets anders verzinnen dan de godsdienstige rituelen en een van de dingen die daar de laatste honderd jaar steeds vaker op is bedacht, is dat de mens als het ware terugkeert in of wordt opgenomen door de natuur. De natuur is dan dat grotere geheel. De natuuropvatting die daarbij hoort, is een typisch romantische opvatting. De mensen willen graag in een prachtige omgeving worden begraven, bijvoorbeeld onder een mooie boom of op een natuurbegraafplaats in een bos, waar de graven niet meer zo duidelijk worden gemarkeerd. Men wordt als het ware tussen de bomen in de natuur opgenomen. En wanneer mensen zich na een crematie laten verstrooien, gebeurt dat bijvoorbeeld boven zee of in de vrije natuur. De verbondenheid van ons met de natuur is een romantisch schema, de natuur die we daarbij voor ogen hebben, is een typisch romantische natuur.”

Onvermijdelijke tegenstelling

Staat de gedachte van de uniciteit van de mens niet haaks op dit idee van het opgaan in het grotere geheel na de dood? “In de opvatting van de romantiek kan het individu niet bestaan zonder het grote geheel”, aldus Doorman. “In de romantiek jaagt het individu zijn eigen individualiteit na, maar beseft het dat het alleen maar kan bestaan wanneer het op een organische manier deel van het grotere geheel uitmaakt. In de romantiek is dit een onvermijdelijke tegenstelling, die echter ook verzoend kan worden en ook steeds opnieuw verzoend moet worden.” Maarten Doorman illustreert deze gedachte aan de hand van het schilderij *De wandelaar* boven de nevelen van Caspar David Friedrich (Greifswald 1774 – Dresden 1840). Het toont een man, op de rug gezien, die vanaf een rotsformatie over de mist uit staart. Hij zegt: “We kijken met deze figuur mee de natuur in. Maar die natuur, de mist tussen de bergen waarover hij uitkijkt, bepaalt ook zijn eenzaamheid. De natuur, het grotere geheel, staat tegenover de eenzaamheid van die wandelaar. Dit is wat je in de romantiek steeds ziet. Het gaat altijd om paradoxen, tegenstellingen, een spanningsveld met twee uitersten die niet zonder elkaar kunnen. Als je het ziet, is het heel herkenbaar.”

Militaire erevelden

Sprekend over romantische begraafplaatsen mogen de militaire erevelden zoals wij die kennen, niet onvermeld blijven. De romantiek was eind achttiende eeuw de tegenreactie op de verlichting, die eraan was voorafgegaan, en nu nog is de botsing van deze twee stromingen in die erevelden zichtbaar. Doorman: “In de Westhoek van Vlaanderen, maar ook bij Versailles en op Margraten liggen de oorlogskerkhoven van de geallieerden: enorme velden met strakke witte kruisen in het gelid, keurig aangeharkt en met prachtige grasperken. Het zijn de oorlogskerkhoven van de verlichting. In Duitsland daarentegen zie je de oorlogskerkhoven van de romantiek: met eikenbomen, veel gietijzer en een heel andere, haast mythische sfeer. Het zijn twee beeldtalen die een andere opvatting van dood, sterven en ook van het individu inhouden. De geallieerde kerkhoven ademen de idealen van de verlichting uit, de periode waarin de strijd voor politieke vrijheid en gelijkheid werd gevoerd, de idealen van de Franse revolutie. Het is enigszins schematisch, maar tegelijkertijd is dat verschil in de iconografie van deze kerkhoven buitengewoon fascinerend.”

Affiniteiten

“Die iconografie zie je ook terug in tuinen”, zegt Maarten Doorman. “Na de verlichte tuin, zoals die in Versailles bijvoorbeeld, zie je in de loop van de achttiende eeuw de romantische Engelse tuin ontstaan. Waar in de verlichte tuin alles wordt gemodelleerd en keurig wordt bijgeknipt, wordt in de Engelse tuin gesuggereerd dat daar de >

natuur zijn eigen gang gaat, met een watervalletje, kronkelende paden en geen verre zichtlijnen of misschien één verrassend perspectief, maar dat moet dan wel natuurlijk lijken. De twee benaderingen zijn prachtig beschreven in de roman *Die Wahlverwandtschaften* van Goethe, in het Nederlands vertaald als *Affiniteiten*. Het verhaal begint met een baron die zijn tuin opnieuw heeft ingericht, volgens de aanpak van de verlichting, dus met strakke lijnen en keurige moestuinen, terwijl zijn vrouw meer gecharmeerd is van de romantische tuinen. Dat is vervolgens het schema waarmee Goethe in de rest van de roman aan het werk gaat en waarbij dus steeds die tegenstelling tussen verlichting en romantiek opdoemt, tevens het spanningsveld tussen de twee echtelieden. Die verschillende tuinopvattingen kunnen dus ook consequenties hebben voor het nadenken over begraven en herdenken. Het zijn bijzonder interessante tegenstellingen.”

Veelkantig

Ten tijde van ons gesprek met Maarten Doorman is hij nog druk werkende aan zijn inbreng op het Laatste Tuin-symposium tijdens het O'FEST 2017. Nog tal van aspecten van het veelkantige onderwerp zijn niet te berde gebracht, zoals de sobere begraafplaatsen in Nederland versus de meer uitbundige kerkhoven in het buitenland, de opkomst van de virtuele herdenkingsplaatsen op internet en ook een fenomeen als de bermmonumenten op plaatsen waar mensen bij een verkeersongeluk om het leven zijn gekomen. “Ik ga over dit alles zeker nog nadenken”, zegt Doorman tot slot, maar hij voegt eraan toe, wellicht zoals het een wetenschapper en filosoof betaamt, “zonder te beloven dat het ergens toe zal leiden.”

Kom naar Apeldoorn, in de week van 12 tot 17 juni 2017!

Kijk voor het hele programma op www.ofest.nl.

Reserveer toegangskaarten via info@ontwerpinstituut.nl.